

ارتباط بین پنج رگه شخصیتی و پیشرفت تحصیلی

The Relationship between the Big Five Personality Traits and Academic Achievement

Behrouz Atashrouz
M. A. in Psychology

Shahla Pakdaman, PhD
Shahid Beheshti University

دکتر شهلا پاکدامن
استادیار دانشگاه شهید بهشتی

بهروز آتشروز
کارشناس ارشد روان‌شناسی

Ali Asgari, PhD
University of Welfare and Rehabilitation

دکتر علی عسگری
استادیار دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

Abstract

In order to predict academic achievement on the basis of personality traits, 200 junior high school students (100 female, 100 male), chosen by multistage sampling method, completed the Five Factor Personality Inventory (NEO-FFI); (Costa & McCare, 1992). Their academic achievement was assessed through national high school entrance exam scores. Academic achievement had a positive correlation with extraversion, agreeableness, and conscientiousness, a negative correlation with neuroticism, and no correlation with openness to experience. Stepwise regression analysis showed that only neuroticism and conscientiousness, in two steps, could explain 9% of variance in academic achievement. The results are discussed in terms of the trait theory of personality.

Key words: academic achievement, big five personality traits, student.

Contact information : behrouzataashrouz@gmail.com

چکیده

به منظور پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی براساس رگه‌های شخصیت، تعداد ۲۰۰ دانش‌آموز (۱۰۰ دختر و ۱۰۰ پسر) سال اول دبیرستان با نمونه برداری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند و به پرسشنامه رگه‌های پنج‌گانه شخصیتی NEO-FFI (کاستا و مک‌کری، ۱۹۹۲) پاسخ دادند. برای اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی از معدل امتحانهای نهایی سال سوم راهنمایی استفاده شد. نتایج نشان دادند که پیشرفت تحصیلی بدون رابطه معنادار با گشودگی، با رگه‌های برون‌گرایی، مقبولیت و وظیفه‌شناسی همبستگی مثبت و با نوززگرایی همبستگی منفی دارد. نتایج رگرسیون گام به گام مشخص کرد که تنها دو رگه نوززگرایی و وظیفه‌شناسی توانست در دو گام حدود ۹ درصد واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین کنند. نتایج بر پایه نظریه رگه‌های شخصیتی مورد بحث قرار گرفت.

واژه‌های کلیدی: پیشرفت تحصیلی، رگه‌های پنج‌گانه شخصیت، دانش‌آموز.

received : 2 March 2008

دریافت : ۸۶/۱۲/۱۲

accepted : 18 Jun 2008

پذیرش : ۸۷/۳/۲۹

مقدمه

نزدیک به یک قرن است که روان‌شناسان به صورت گسترده برای شناسایی عوامل پیش‌بینی‌کننده پیشرفت تحصیلی^۱ تلاش می‌کنند (بینه^۲ و سیمون^۳، ۱۹۰۵؛ ثرنادیک^۴، ۱۹۲۰؛ هریس^۵، ۱۹۴۰؛ الشات و هامکر، ۲۰۰۰ نقل از پررموزیک و فورنهام، ۲۰۰۳ ب). در حال حاضر نیز بررسی عوامل مختلف مؤثر بر پیشرفت تحصیلی مانند سبک‌های یادگیری^۶، انگیزش^۷، پایگاه اقتصادی و اجتماعی در پژوهش‌های متعددی مطرح است (لانس‌بری، استیل، لولند، گیبسون، ۲۰۰۴). یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی، ویژگی‌های روانی افراد است. در این زمینه کلمیر، دنیلسون و باستین (۲۰۰۵) بر این باورند که هر فرد برای ورود به اجتماع و در نتیجه رویارویی با موقعیت‌های گوناگون و افراد مختلف (از نظر فرهنگی، اقتصادی، طبقه اجتماعی و ...) به ابزارهایی مانند ساختارهای روانی و ویژگی‌های شخصیتی مجهز است؛ ابزارهایی که می‌توانند در مقابله با رویدادهای مختلف زندگی به وی کمک کنند. این ساختارهای روانی نه تنها تحت تأثیر عوامل مختلفی مانند خانواده، اجتماع، گروه همسالان و غیره قرار دارند، بلکه این عوامل را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهند (باری، لاکي و ارهک، ۲۰۰۷). پژوهشگران همواره به تأثیر این مؤلفه‌ها بر متغیرهای موجود در زندگی افراد مانند عملکردهای شغلی، تحصیلی، بین فردی و ... توجه کرده‌اند (ویلسون، روهلز، سیمپسون و تران، ۲۰۰۷، داروس، هانزال و سگرین، ۲۰۰۸). در تأیید گستره تأثیر این رگه‌ها برای نمونه الفهاگ و موری (۲۰۰۸) و پرونچر، بیگین، ترمبلی، بوین و لمیوکس (۲۰۰۸) بر این باورند که رگه‌های شخصیتی حتی بر رفتارهای تغذیه‌ای افراد نیز مؤثرند.

در شرایط کنونی در جامعه ما پیشرفت و موفقیت تحصیلی هم برای خانواده‌ها و دانش‌آموزان و هم برای جامعه از اهمیت بالایی برخوردار است. بنابراین، شناخت

جنبه‌های روان‌شناختی دانش‌آموزان و واکنش‌های آنها در شرایط خاص می‌تواند همانند یک ابزار کمک آموزشی قدرتمند عمل کند، به افزایش تأثیر ابزارهای آموزشی منجر شود و برای دانش‌آموز، معلم و نظام آموزش و پرورش از نظر اقتصادی سودمند باشد (چادهوری و امین، ۲۰۰۶).

پژوهشگران دریافته‌اند که پیشرفت تحصیلی تنها پیامد هوش فردی یا امکانات سخت‌افزاری موجود در محیط نیست بلکه جنبه‌های روان‌شناختی افراد مانند رگه‌های شخصیت و سبک‌های یادگیری نیز نقش مهمی دارند (بوساتو، پرینس، الشات و هامکر، ۲۰۰۰). برای مثال کتل^۸ (۱۹۷۸ نقل از اینفانتته، سانچز، رودریگز، ۲۰۰۱) عنوان می‌کند که در گستره موفقیت آموزشی، نقش شخصیت فراتر از نقش هوش است. افزون بر این، نظام آموزش و پرورش بسیاری از کشورها سنجش روانی و به‌خصوص ارزیابی شخصیت افراد را در مقاطع مختلف در مدنظر قرار داده است تا بتواند آنان را در موقعیت‌های مختلف تحصیلی به‌خوبی هدایت کند. بر این اساس در پژوهش حاضر نیز به بررسی تأثیر رگه‌های شخصیت بر پیشرفت تحصیلی پرداخته شد.

پنج رگه بزرگ شخصیت عبارتند از: نوززگرایی^۹، برونگردی^{۱۰}، گشودگی^{۱۱}، مقبولیت^{۱۲} و وظیفه‌شناسی^{۱۳}. بنابر تعریف لانس‌بری، سودارگاس، گیبسون و لئونگ (۲۰۰۵) **نوززگرایی** رگه‌ای از شخصیت است که ثبات عاطفی بالا و اضطراب پایین در یک سوی پیوستار و در سوی دیگر آن، بی‌ثباتی عاطفی و اضطراب بالا قرار دارد. مردان و زنان با نمره بالا در نوززگرایی دارای عواطف غیرمنطقی، بیشتر، و کم‌توانی در مهار رفتارهای برانگیختگی‌وار^{۱۴} و ضعف در کنارآمدن با مشکلات هستند. افرادی که نمره‌های آنها در نوززگرایی پایین است با برخورداری از ثبات عاطفی، معمولاً آرام، معتدل و راحت هستند و قادرند با موقعیت‌های تنیدگی‌زا بدون آشفتگی یا اضطراب مقابله کنند. از دیگر

1. academic achievement
2. Binet, A.
3. Simon, T.
4. Thorndike, E. L.
5. Harris, D.

6. learning styles
7. motivation
8. Cattell, R.
9. neuroticism
10. extraversion

11. openness
12. agreeableness
13. conscientiousness
14. impulsiveness

رگه‌ها را نیز محتمل دانسته‌اند. پژوهشگران دیگر مانند لانس‌بری و دیگران (۲۰۰۴) نیز به همبستگی بین رگه‌ها با میزان غیبت دانش‌آموز از مدرسه و در نتیجه کاهش عملکرد تحصیلی دست یافته‌اند. بالعکس گرین^{۱۶}، پترز^{۱۷} و ویستر^{۱۸} (۱۹۹۱) نقل از واگرن و فاندرا، (۲۰۰۷) عنوان کرده‌اند که پیشرفت تحصیلی ارتباط اندکی با رگه‌های شخصیت دارد. در زمینه رابطه هر یک از رگه‌های شخصیت به صورت مجزا با پیشرفت تحصیلی می‌توان به این نتایج اشاره کرد:

رابطه نوززگرایی با پیشرفت تحصیلی: نتیجه تحقیق لایدر، پولمن و آلک (۲۰۰۷) نشان‌دهنده رابطه منفی نوززگرایی با پیشرفت تحصیلی است. افزون بر این، رگه نوززگرایی با متغیر اضطراب امتحان رابطه مثبت معنادار دارد (زیدنر^{۱۹} و متیوز^{۲۰}، ۲۰۰۰) نقل از پرموزیک و فورهام، ۲۰۰۳ (ب). پرموزیک و فورهام (۲۰۰۳) الف) بیان می‌کنند که پیش‌بینی پیشرفت و عملکرد تحصیلی از طریق نوزز-گرایی حتی از امتحان نهایی و دیگر پیش‌بینی‌کننده‌ها نیز نیرومندتر است.

رابطه برونگردی با پیشرفت تحصیلی: نتیجه تحقیق پرموزیک و فورنهام (۲۰۰۳) الف) بیانگر رابطه مثبت برونگردی با پیشرفت تحصیلی است. پرموزیک، فورنهام، دیسو و هاون (۲۰۰۵) نیز عقیده دارند که دانش‌آموزان برونگرد در کارهای گروهی عملکرد بهتری دارند و از آنها لذت می‌برند. همچنین متیوز (۱۹۹۹) نقل از پرموزیک و دیگران، (۲۰۰۵) عنوان می‌کند که دانش‌آموزان برونگرد در امتحانهای شفاهی نمره‌های بالایی کسب می‌کنند و به هنگام قرارگرفتن در برابر دیگر دانش‌آموزان (هنگام سخنرانی) عملکرد مناسب (بدون اضطراب) دارند و به ایفای نقش می‌پردازند. ملیسا، سمپو و پانونن (۲۰۰۷) نیز به رابطه منفی بین این دو متغیر اشاره دارند.

ویژگیهای افراد با نمره بالا در این رگه اضطراب، خشم (خصوصت)^۱، افسردگی، کمرویی^۲ و آسیب‌پذیری^۳ است. جامعه‌گرایی از ویژگیهای افراد برونگراست و براساس علاقه به مردم، ترجیح گروههای بزرگ، جرئت، فعالیت و پُرحرفی، برانگیختگی جنسی، بشاشیت، خوش‌بینی، قاطعیت و هیجان‌خواهی متمایز می‌شوند.

گشودگی کمتر از برونگردی شناخته شده است. اشخاص دارای نمره بالا در این رگه هم درباره جهان درونی و هم درباره دنیای بیرونی کنجکاوند و زندگی آنها از لحاظ تجربه غنی است. آنها تنوع‌طلب، دارای کنجکاوای ذهنی و استقلال در قضاوت هستند. از دیگر ویژگیهای فرعی این رگه می‌توان به تخیل^۴ و زیباپسندی^۵، اشاره کرد.

همانند برونگردی، **مقبولیت** نیز بُعدی از تمایلات بین فردی است. یک فرد سازش‌یافته اساساً نوع‌دوست است، با دیگران همدردی می‌کند و تمایل دارد تا به آنها کمک کند و باور دارد که دیگران نیز متقابلاً کمک‌کننده هستند. از ویژگیهای افراد دارای نمره بالا در رگه مقبولیت می‌توان به اعتماد^۶، رک‌گویی^۷، دیگر دوستی^۸، همراهی^۹، تواضع^{۱۰} و دل‌رحم بودن^{۱۱} اشاره کرد.

آخرین رگه از رگه‌های پنجگانه شخصیتی **وظیفه-شناسی** است. بهترین توصیف برای این رگه مفهوم اراده است. فرد باوجدان، هدفمند، بااراده و مصمم است. نمره بالا در وظیفه‌شناسی با موفقیت شغلی و تحصیلی همراه است. از دیگر ویژگیهای افراد با نمره بالا در این رگه، دقت، خوش‌قولی، قابلیت اعتماد، وظیفه‌شناسی^{۱۲}، تلاش برای موفقیت^{۱۳} و منضبط‌بودن^{۱۴} است (گروسی‌فرشی، ۱۳۸۰).

نتایج پژوهشهای مختلف به وجود رابطه مثبت و منفی بین پیشرفت تحصیلی و رگه‌های پنجگانه شخصیت اشاره کرده‌اند. برای مثال لانس‌بری و دیگران (۲۰۰۵) رگه‌های شخصیت را با توانایی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مرتبط و امکان پیش‌بینی ترک تحصیل^{۱۵} براساس این

1. anger (hostility)
2. shyness
3. vulnerability
4. fantasy
5. aesthetics
6. trust
7. straight-forwardness

8. altruism
9. compliance
10. modesty
11. tender-mindedness
12. dutifulness
13. achievement striving
14. self-discipline

15. dropout
16. Green, A.
17. Peters, T.
18. Webster, D.
19. Zeidner, M.
20. Matthews, G.

تصادف انتخاب شدند. پس از بررسی پرسشنامه‌ها تعداد ۵۵ پرسشنامه به دلیل مخدوش و ناقص بودن کنار گذاشته شد.

برای سنجش رگه‌های پنجگانه شخصیتی از پرسشنامه^۵ نئو فرم کوتاه (NEO-FFI) استفاده شد. این پرسشنامه در واقع کوتاه شده پرسشنامه^۶ ۲۴۰ سؤالی (NEO-PI-R) با ۶۰ سؤال است که برای ارزیابی ۵ رگه اصلی شخصیت (نورزگرایی، برونگردی، گشودگی، مقبولیت، وظیفه‌شناسی) توسط کاستا و مک‌کرا (۱۹۹۲) ساخته شده است و براساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالف، تا کاملاً موافق نمره‌گذاری می‌شود. ضرایب اعتبار^۷ باز-آزمایی مقیاسهای آن به فاصله سه ماه بین ۰/۸۳ تا ۰/۷۵ به‌دست آمده است (کاستا و مک‌کرا، ۱۹۹۲). گروسی‌فرشی (۱۳۸۰) نیز ضرایب همسانی درونی را برای هر یک از عوامل نورزگرایی، برونگردی، گشودگی، مقبولیت و وظیفه‌شناسی به‌ترتیب برابر: ۰/۸۶، ۰/۷۳، ۰/۵۶، ۰/۶۸ و ۰/۸۷ گزارش کرده است. در پژوهش حاضر با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ، ضرایب اعتبار برای هر یک از پنج رگه نورزگرایی، برونگردی، گشودگی، مقبولیت و وظیفه‌شناسی به‌ترتیب برابر با ۰/۷۴، ۰/۵۵، ۰/۲۷، ۰/۳۸ و ۰/۷۷ به‌دست آمد.

به‌منظور اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از معدل دروس هماهنگ کشوری سال سوم راهنمایی (شامل علوم تجربی، جغرافیا، ریاضی و زبان) استفاده شد تا نسبت به یکسان‌بودن آزمون‌ها و نمره دانش‌آموزان اطمینان کافی وجود داشته باشد.

تحلیل داده‌ها از طریق ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون گام به گام و آزمون t استودنت انجام شد.

یافته‌ها

جدول ۱ ضریب همبستگی بین رگه‌های شخصیتی و پیشرفت تحصیلی را نشان می‌دهد.

رابطه گشودگی با پیشرفت تحصیلی: در این زمینه، کنراد (۲۰۰۶) و فارسیدس و وودفیلد (۲۰۰۳) بیان می‌کنند که رگه بازبودن نسبت به تجربه با موفقیت و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت دارد. دی فرویت^۱ و مرویلد^۲ (۱۹۹۶) نقل از دیست، (۲۰۰۳) به این نتیجه رسیدند که رابطه گشودگی با پیشرفت تحصیلی به‌ویژه در دانش‌آموزان دختر منفی است.

رابطه مقبولیت با پیشرفت تحصیلی: نتیجه پژوهش لایدر، پالمن و آلیک (۲۰۰۷) بیانگر رابطه مثبت رگه مقبولیت با پیشرفت تحصیلی است. پرموزیک و فورنهام (۲۰۰۳ الف) نشان دادند که بین رگه مقبولیت و غیبت در کلاس درس رابطه منفی وجود دارد و ارتباط مقبولیت با رفتار مثبت در کلاس مستقیم (مثبت) است.

رابطه وظیفه‌شناسی با پیشرفت تحصیلی: واگرن و فاندر (۲۰۰۷) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که رابطه مثبتی بین وظیفه‌شناسی با پیشرفت تحصیلی وجود دارد. پتسکا (۲۰۰۶) چهار دلیل را برای تبیین این رابطه مثبت ذکر می‌کند: (۱) این افراد وقت زیادی را صرف انجام تکالیف خود می‌کنند. (۲) اطلاعات بیشتری در مورد شغل آینده خود کسب می‌کنند. (۳) هدفیابی را برای خود تعیین می‌کنند و در جهت رسیدن به آنها پافشاری و تلاش زیادی از خود نشان می‌دهند. (۴) در هر زمینه‌ای، همواره بیش از آنچه نیاز است تلاش می‌کنند.

با توجه به آنچه گفته شد هدف پژوهش حاضر تعیین چگونگی ارتباط بین رگه‌های پنجگانه شخصیت با پیشرفت تحصیلی و پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی از طریق رگه‌های شخصیت است.

روش

پژوهش حاضر از نوع پس‌رویدادی^۳ است. نمونه پژوهش شامل ۲۵۵ دانش‌آموز (۱۲۵ دختر، ۱۳۰ پسر) سال اول دبیرستان شهر دزفول بود که از طریق نمونه‌برداری چندمرحله‌ای^۴ از ۱۰ دبیرستان (۵ دخترانه، ۵ پسرانه) به

1. De Fruyt, F.
2. Mervielde, I.
3. Ex-Post Facto
4. multistage sampling

5. Neuroticism Extraversion Openness Five Factor Inventory
6. NEO-Personality Inventory-Revised
7. coefficients validity

جدول ۱.

ضریبهای همبستگی رگه‌های شخصیتی و پیشرفت تحصیلی

	۵	۴	۳	۲	۱	SD	M	
۱. نورزگرایی					—	۶/۵۰۳	۲۳/۳۵۰	
۲. برونگردی				—	-۰/۱۰۴	۵/۱۷۹	۳۱/۳۵۵	
۳. گشودگی			—	-۰/۰۳۴	-۰/۰۹۲	۴/۴۸۹	۲۴/۷۸۱	
۴. مقبولیت		—	۰/۰۰۳	۰/۴۵۶**	-۰/۲۹۹**	۴/۸۲۱	۲۸/۱۷۲	
۵. وظیفه‌شناسی	—	۰/۵۳۵**	۰/۰۷۱	۰/۴۶۳**	-۰/۱۹۱**	۷/۰۴۰	۳۲/۹۰۳	
۶. پیشرفت تحصیلی	۰/۲۲۸*	۰/۱۹۳*	۰/۰۳۹	۰/۱۶۲*	۰/۲۵۶**	۱/۶۷۶	۱۷/۶۹۴	

* $P < ۰/۰۵$. ** $P < ۰/۰۱$.

رگه شخصیتی و پیشرفت تحصیلی، آزمون t برای گروه‌های مستقل به کار رفت (جدول ۳).

جدول ۳.

خلاصه آزمون t استودنت در مورد تفاوت ابعاد شخصیتی در دختران و پسران

متغیر	پسر	دختر	t
نورزگرایی	۲۳/۳۸	۲۳/۳۳	۰/۰۵۴
برونگردی	۲۹/۶۲	۳۳/۲۰	-۴/۹۲۳**
گشودگی	۲۴/۴۶	۲۵/۰۵	-۰/۹۲۰
مقبولیت	۲۷/۱۹	۲۹/۱۹	-۲/۹۶۶*
وظیفه‌شناسی	۳۱/۲۱	۳۴/۶۳	-۳/۵۴۹**

* $P < ۰/۰۵$. ** $P < ۰/۰۱$.

با توجه به داده‌های جدول ۳ در رگه‌های نورزگرایی و گشودگی بین دختر و پسر تفاوت معنادار وجود ندارد ولی در رگه برونگردی ($t = -۴/۹۲۳$) و وظیفه‌شناسی ($t = -۳/۵۴۹$) در سطح کمتر از ۰/۰۱ و نیز رگه مقبولیت ($t = -۲/۹۶۶$) در سطح کمتر از ۰/۰۵ بین دختر و پسر تفاوت معنادار وجود دارد. ملاحظه میانگینهای دو گروه (جدول ۳) نشان می‌دهد که دختران سطوح بالاتری را در مؤلفه‌های برونگردی، مقبولیت و وظیفه‌شناسی نسبت به پسران به دست آورده‌اند.

بحث

پژوهش حاضر با هدف شناخت رابطه ۵ رگه بزرگ شخصیتی با پیشرفت تحصیلی و همچنین پیش‌بینی‌پذیری پیشرفت تحصیلی از طریق این رگه‌ها انجام شد.

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود پیشرفت تحصیلی بیشترین همبستگی را با رگه نورزگرایی (به صورت منفی) و کمترین میزان همبستگی را با رگه گشودگی دارد. با آنکه ضرایب همبستگی بین پیشرفت تحصیلی با رگه‌های شخصیتی (به غیر از گشودگی) از لحاظ آماری معنادار است، به‌منظور پیش‌بینی و تبیین واریانس پیشرفت تحصیلی براساس رگه‌های شخصیتی از رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد (جدول ۲).

جدول ۲.

خلاصه تحلیل رگرسیون گام به گام پیشرفت تحصیلی از طریق رگه‌های شخصیتی

گام	متغیر	F	R	R ^۲	β	B
۱		۱۳/۶	۰/۲۶	۰/۰۷		
	نورزگرایی				-۰/۲۵۶**	-۰/۰۷
۲		۱۰/۵	۰/۳۱	۰/۱		
	نورزگرایی				۰/۲۱۹**	-۰/۰۵۷
	وظیفه‌شناسی				-۰/۱۸۲**	۰/۰۴۴

** $P < ۰/۰۱$.

چنانکه در جدول ۲ مشاهده می‌شود از پنج رگه شخصیتی تنها دو رگه نورزگرایی و وظیفه‌شناسی توانایی پیش‌بینی معنادار پیشرفت تحصیلی را دارند. در گام اول که مؤلفه نورزگرایی وارد معادله شد ۶/۵ درصد از تغییرات پیشرفت تحصیلی را تبیین کرد. در گام دوم با اضافه شدن متغیر وظیفه‌شناسی در مجموع ۹/۸ درصد از تغییرات پیشرفت تحصیلی به شکل معنادار پیش‌بینی شد. برای مقایسه میانگینهای دختران و پسران دانش‌آموز در پنج

نتایج آزمون ضریب همبستگی نشان دادند به جز رگه گشودگی، دیگر رگه‌های شخصیتی با پیشرفت تحصیلی رابطه معنادار دارند؛ بدین ترتیب که نورزگرایی به صورت معکوس و وظیفه‌شناسی، برونگردی و مقبولیت به صورت مستقیم دارای رابطه معنادار با پیشرفت تحصیلی هستند. در ادامه با استناد به مابانی نظری و پیشینه تحقیقاتی موجود به تبیین رابطه یا عدم رابطه هر یک از رگه‌ها با پیشرفت تحصیلی پرداخته می‌شود.

نورزگرایی رگه‌ای از شخصیت است که در یک سوی آن، ثبات و اضطراب پایین و در سوی دیگر، بی‌ثباتی و اضطراب بالا قرار دارد. بنابراین، روشن است که افراد با سطوح بالای نورزگرایی و در نتیجه واجد اضطراب و برانگیختگی نمی‌توانند عملکرد تحصیلی مناسبی داشته باشند (گروسی فرشی، ۱۳۸۰، لایدر و دیگران، ۲۰۰۷).

در زمینه برونگردی، ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد که افراد با سطوح بالای برونگردی پارانرژی، پرحرف، علاقه‌مند به کارهای گروهی، اظهارکنندگی^۱، جمع‌گرایی^۲، خوش-بینی^۳، فعالیت^۴ و ... هستند. بسیاری از این ویژگی‌ها می‌توانند نقش مثبتی در جهت پیشرفت تحصیلی دانش-آموزان ایفا کنند. به‌طور مثال، دانش‌آموزانی که به‌صورت گروهی به انجام کارهای خود می‌پردازند می‌توانند از تواناییهای یکدیگر به‌شکل مناسب سود جویند و از این طریق مشکلات خود را برطرف کنند. توانایی اظهارکنندگی بالا نیز منجر به موفقیت این دانش‌آموزان در آزمونهای شفاهی و فعالیتهایی مانند ارائه گزارش در کلاس می‌شود و در نهایت این ویژگی‌ها می‌توانند به موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان منجر شوند (پرموزیک و همکاران، ۲۰۰۵).

با توجه به اینکه افراد دارای نمره بالا در رگه گشودگی از ویژگی‌هایی مانند تنوع‌طلبی، کنجکاوی ذهنی و استقلال در قضاوت، تمایل به مواجه‌شدن با موقعیتهای تجربه‌های جدید برخوردارند، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این دانش‌آموزان توانایی تمرکز مداوم بر مطالب یکنواخت درسی و همچنین شیوه‌های تدریس یکنواخت (شیوه متداول در

کلاسهای درس و بخصوص دبیرستانها) را ندارند و تنوع-طلبی آنها نیز امکان تحمل حضور مستمر در یک محیط یکنواخت و ثابت مانند کلاس را فراهم نمی‌کند (پرموزیک و فورنهام، ۲۰۰۳ الف). در نتیجه می‌توان انتظار داشت این‌گونه دانش‌آموزان پیشرفت تحصیلی مناسبی نداشته باشند.

افراد ناسازگار بیش از آنکه همکاری کنند، ستیزه‌جو، خود میان بین، شکاک و رقابت‌جو هستند. در حالی که افراد دارای سطوح بالای مقبولیت، نه‌تنها فاقد ویژگی‌های ذکر شده هستند بلکه همواره تمایل دارند که به دیگران کمک کنند و باور دارند که دیگران نیز متقابلاً به آنها کمک خواهند کرد. این ویژگی همانند افراد برونگرد منجر به علاقه‌مندی به انجام کارهای گروهی می‌شود و همین امر می‌تواند پیشرفت تحصیلی آنها را در پی داشته باشد. رگه مقبولیت در برقراری و حفظ رابطه مناسب و سودمند با همکلاسیها و معلم نقش مؤثری دارد. همچنین افراد سازگار، دارای غیبت کمتر و رفتارهای مثبت بیشتری در کلاس درس هستند (گروسی فرشی، ۱۳۸۰؛ پرموزیک و فورنهام، ۲۰۰۳ الف). لیاثو، چانگ و جوشی (۲۰۰۸) نیز عنوان می‌کنند که افراد دارای سطوح بالای مقبولیت افزون بر عملکرد مناسب در فعالیتهای گروهی، در زمینه تفکر منطقی و تمرکز بالا به‌هنگام کارکردن نیز عملکرد بالایی را از خود نشان می‌دهند. موارد ذکر شده می‌توانند تبیینی در جهت ارتباط مثبت و معنادار رگه مقبولیت با پیشرفت تحصیلی باشند.

پژوهشهای مختلف نشان می‌دهند که افراد دارای نمره بالا در رگه وظیفه‌شناسی دارای ویژگی‌هایی مانند نظم، تلاش، مسئولیت‌پذیری و وظیفه‌شناسی هستند. این ویژگی‌ها موجب می‌شوند تا دانش‌آموزان با نمره بالا در این رگه با پشتکار و مسئولیت‌پذیری بیشتری به تحصیل خود ادامه دهند و در نتیجه به موفقیت و پیشرفت بالاتری دست یابند (پتسکا، ۲۰۰۶).

نتایج به‌دست آمده در تحقیق حاضر، پیرامون رابطه رگه‌های شخصیت و پیشرفت تحصیلی با نتایج بسیاری

رگه‌های مقبولیت و وظیفه‌شناسی است. تفاوت مردان و زنان در رگه‌های شخصیتی توسط پژوهشگران دیگر مانند کاستا، آنتونیو و مک‌کرا (۲۰۰۱)، ماستور (۲۰۰۳). نید و دی‌جان (۲۰۰۷) و چاپمن، دوبرشتاین، سورینسن و لینس (۲۰۰۷) نیز نشان داده شده است. اگرچه نتایج پژوهش‌های مختلف در برخی از رگه‌ها با یکدیگر متفاوتند اما به نظر می‌رسد فرهنگ غالب در جامعه، تفاوت در گروه‌های مورد آزمایش، تفاوت نقش‌های مربوط به جنس در فرهنگ‌های گوناگون، الگوهای سنتی اجتماعی و ... از دلایل اختلاف بین نتایج تحقیقات گوناگون باشد (کاستا و دیگران، ۲۰۰۱). برای مثال در فرهنگ جامعه ما انتظار می‌رود که گروه‌گرایی، بشاش‌بودن و هیجان‌های مثبت در زنان بیشتر باشد. همچنین گروه دختران و به طور کلی زنان، در زندگی خانوادگی گرایش بیشتری به رفتارهای احساسی و نودوستانه^۷ دارند و در مجموع به رفاه و سعادت دیگران بیشتر علاقه‌مندند (امانی، ۱۳۸۴). این امر می‌تواند دلیل بالاتر بودن نمره گروه دختران در رگه مقبولیت باشد. بالابودن مقبولیت در زنان از روی آورد تکاملی ناشی از گرایش بیشتر زنان به پرورش کودکان است، زیرا مقبولیت و انطباق زنان به آنها این اجازه و توانایی را می‌دهد تا از فرزندان خود در شرایط گوناگون مراقبت کنند (باس^۸، ۱۹۹۵ نقل از چاپمن و دیگران، ۲۰۰۷). بالابودن نمره‌های زنان در نورزگرایی در برخی از فرهنگ‌ها به دلیل مواجه شدن آنان با نقش‌های سنتی مربوط به سن و جنس (مادر، مادر بزرگ) و همچنین بیماری‌های مربوط به جنس (سرطان سینه و تخمدان) است که این امر افزایش اضطراب، افسردگی و در نتیجه افزایش نورزگرایی در آنان را در پی دارد (سینوت^۹ و شیفرن^{۱۰}، ۲۰۰۱ نقل از چاپمن و دیگران، ۲۰۰۷).

از آنجا که رگه‌های شخصیتی نقش غیرقابل انکاری در ابعاد مختلف زندگی و به‌ویژه پیشرفت تحصیلی ایفا می‌کنند، انتظار می‌رود آموزش و پرورش، در کنار سنجش‌های

از پژوهش‌ها مانند مهریار، حکمت و خواجه‌وی (۱۹۷۷)، بوساتو و دیگران (۲۰۰۰)، سوربا^۱ و دینیا^۲ (۱۹۹۴) نقل از ریدگل و لانس‌بری، (۲۰۰۴)، مونتایا^۳ (۱۹۷۴) نقل از هالامانداریس و پاور، (۱۹۹۹)، ماموندا^۴ (۱۹۹۵) نقل از اینفانته و دیگران، (۲۰۰۱)، پانون و آشتون (۲۰۰۱)، رابرت (۲۰۰۲)، هیون، مک، باری و کاروچی (۲۰۰۲)، آکرمن^۵ و هگستاد^۶ (۱۹۹۷)، نقل از فارسیدس و وودفیلد، (۲۰۰۳)، پرموزیک و دیگران (۲۰۰۵)، پتسکا (۲۰۰۶)، لایدرا و دیگران (۲۰۰۷)، همخوانی دارد.

در زمینه پیش‌بینی‌پذیری پیشرفت تحصیلی از طریق پنج رگه بزرگ شخصیت، آزمون آماری رگرسیون گام به گام نشان داد که از بین رگه‌های پنج‌گانه شخصیت، رگه‌های نورزگرایی و وظیفه‌شناسی ۹/۸ درصد از تغییرات پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی می‌کنند. در این میان رگه نورزگرایی با ۶/۵ درصد نسبت به دیگر رگه‌ها از توانایی بالاتری برخوردار است.

نتیجه به‌دست آمده در پژوهش حاضر مبنی بر امکان پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی از طریق دو رگه نورزگرایی و وظیفه‌شناسی با نتایج پژوهش‌های راتشتاین، پانون، راش و کینگ (۱۹۹۴)؛ کونارد (۲۰۰۶)؛ پانن و آشتون (۲۰۰۱) و دیست (۲۰۰۳) همسو است. در مقابل، این یافته‌ها با نتایج برخی از پژوهش‌ها مانند فارسیدس و وودفیلد (۲۰۰۳) و ملیسا و دیگران (۲۰۰۷) همخوانی ندارد. به نظر می‌رسد عواملی مانند تفاوت در روش‌های تحقیق و مهمتر از همه تفاوت در جامعه آماری و ابزار سنجش پیشرفت تحصیلی از دلایل اصلی متفاوت بودن در نتایج مشاهده شده باشد. یکی از یافته‌های فرعی پژوهش حاضر، تفاوت دختران و پسران در زمینه رگه‌های شخصیتی است. بر این اساس، به‌جز رگه نورزگرایی و گشودگی در رگه‌های دیگر یعنی برونگردی، مقبولیت و وظیفه‌شناسی بین دختران و پسران تفاوت معنادار وجود دارد و میانگین گروه دختران بالاتر از گروه پسران است. نتایج پژوهش امانی (۱۳۸۴) نیز نشان‌دهنده نمره‌های بالاتر زنان نسبت به مردان در

1. Csorba, J.

2. Dinya, E.

3. Montoya, O. A.

4. Mawmonda, L.

5. Ackerman, P. L.

6. Heggestad, E. D.

7. humanistic

8. Buss, D. M.

9. Sinnott, J. D.

10. Shifren, K.

- nality and students academic achievement : Interactive effects of conscientiousness and agreeableness on students performance in principles of Economics. *Social Behavior and Personality*, 28, 433-449 .
- Conard, M. (2006).** Aptitude is not enough: How personality and behavior predict academic performance. *Journal of Research in Personality*, 40, 339-346.
- Chapman, B. P., Duberstein, P. R., Sorensen, S., & Lyness, J. M. (2007).** Gender differences in five factor model personality traits in an elderly cohort. *Personality and Individual Differences*, 43, 1594-1603.
- Costa Jr., P. T., Antonio, T., & McCrae, R. R. (2001).** Gender differences in personality traits across cultures: Robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 322-331.
- Costa Jr., P. T., & McCrae, R. R. (1992).** *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-factor Inventory (NEO-FFI): Professional manual*. Odessa: Psychological Assessment Resources.
- Dorros, S., Hanzal A., & Segrina, Ch. (2008).** The big five personality traits and perceptions of touch to intimate and nonintimate body regions. *Journal of Research in Personality*, 42, 1067-1073.
- Diseth, A. (2003).** Personality and approaches to learning as predictors of academic achievement. *European Journal of Personality*, 17, 143-155.
- Elfhag, K., Moreyb, L. C., (2008).** Personality traits and eating behavior in the obese: Poor self-con-
- گوناگونی که در مقاطع مختلف تحصیلی به عمل می‌آورد، بخشی را نیز به سنجش ابعاد روانی و شخصیت دانش-آموزان اختصاص دهد تا از این طریق بتواند به دانش‌آموزان و خانواده‌های آنها در جهت پیشرفت تحصیلی یاری رساند.
- در این پژوهش، سنجش دیگر متغیرهای تأثیرگذار (هوش، شیوه‌های فرزندپروری، سبک‌های یادگیری و ...) بر پیشرفت تحصیلی میسر نبود. بنابراین، نتایج فقط در جهت شناسایی تأثیر رگه‌های شخصیتی بر پیشرفت تحصیلی حایز اهمیت‌اند. ولی برای قضاوت دقیق‌تر پیرامون رابطه پیشرفت تحصیلی با رگه‌های شخصیتی و پیش‌بینی-پذیری پیشرفت تحصیلی از طریق این رگه‌ها و همچنین تعمیم نتایج، انجام پژوهش‌های جامع‌تر در نمونه‌های گسترده‌تر ضروری به نظر می‌رسد.

منابع

امانی، ف (۱۳۸۴). بررسی رابطه بین سبک اسناد و ویژگی‌های شخصیتی در تعامل با جنس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی.

گروسی‌فرشی، م. ت. (۱۳۸۰). رویکردی نوین در ارزیابی شخصیت (کاربرد تحلیل عاملی در مطالعات شخصیت). تبریز: نشر دانیال و جامعه پژوه .

Barry, R. A., Lakey, B., & Orehek, E. (2007). Links among attachment dimensions, affect, the self, and perceived support for broadly generalized attachment styles and specific bonds. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 340-353.

Busato, V. V., Prins, F. J., Elshout, J. J., & Hamaker, C. (2000). Intellectual ability, learning style, achievement motivation and academic success of psychology students in higher education. *Personality and Individual Differences*, 29, 1057-1068.

Chowdhury, M, S., & Amin, M. N. (2006). Perso-

- ved deep-level dissimilarity: Personality antecedents and impact on overall job attitude, helping, work withdrawal, and turnover. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 106, 106-124.
- Lounsbury, J. W., Steel, R. P., Loveland, J. M., & Gibson, L. W. (2004).** An investigation of personality traits in relation to adolescent school absenteeism. *Journal of Youth and Adolescence*, 33, 457-466.
- Lounsbury, J. W., Saudargas, R. A., Gibson, L. W., & Leong, F. T. (2005).** An investigation of broad and narrow personality traits in relation to general and domain-specific life satisfaction of college student. *Research in Higher Education*, 46, 707-729.
- Master, K. A. (2003).** Personality traits and gender differences in the selection of academic major among Malay students. *Journal Pendidikan*, 28, 3-13.
- Mehryar, AH, Hekmat, H., & Khajavi, F. (1977).** *Some personality correlates of self-rated academic success*. Retrieved March 2, 2007, from: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov>.
- Melissa, C., Sampo, C. & Paunonen, V. (2007).** Big five personality predictors of post secondary academic performance. *Personality and Individual Differences*, 43, 437-448.
- Need, A., & De Jong, U. (2007).** *Personality traits and gender-specific income expectations in Dutch higher education*. Retrieved November 14, 2007 from : <http://www.springerlink.com>.
- Paunonen, S. V., & Ashton, M. C. (2001).** Big five predictors of academic achievement. *Journal of*
- trol in emotional and external eating but personality assets in restrained eating. Eating Behaviors*, 9, 285-293.
- Farsides, T., & Woodfield, R. (2003).** Individual differences and undergraduate academic success: The roles of personality, intelligence, and application. *Personality and Individual Differences*, 34, 1225-1243.
- Halamandaris, K. F., & Power, K. G. (1999).** Individual differences, social support and coping with examination stress: A study of the psychosocial and academic adjustment of first year home students. *Personality and Individual Differences*, 26, 665-685.
- Heaven, P. C. L., Mak, A., Barry, J., & Ciarrochi, J. (2002).** Personality and family influences on adolescent attitudes to school and self-rated academic performance. *Personality and Individual Differences*, 32, 453-462.
- Infante, E., Sanchez, M., & Rodriguez, Y. T. (2001).** Personality and academic productivity in the university students. *Social Behavior and Personality*, 29, 299-305.
- Kemmelmeier, M., Danielson, C., & Bastten, J. (2005).** What's in a grade? Academic success and political orientation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 1386-1399.
- Laidra, K., Pullmann, H., & Allik, J. R. (2007).** Personality and intelligence as predictors of academic achievement: A cross-sectional study from elementary to secondary school. *Personality and Individual Differences*, 42, 441-451.
- Liao, H., Chuang, A., & Joshi, A. (2008).** Percei-

- ting Behaviors, 9, 294-302.
- Ridgell, S., & Lounsbury, J. (2004).** Predicting academic success: General intelligence, "Big Five" personality traits and work drive. *College Student Journal*, 38, 607-622.
- Roberts, M. J. (2002).** The relationship between extraversion and ability. *Personality and Individual Differences*, 32, 517-522.
- Rothstein, M. G., Paunonen, S. V., Rush, J. C., & King, G. A. (1994).** Personality and cognitive ability predictors of performance in graduate business school. *Journal of Educational Psychology*, 86, 516-530.
- Wagerman, S. A., & Funder, D. C. (2007).** Acquaintance reports of personality and academic achievement: A case for conscientiousness. *Journal of Research in Personality*, 41, 221-229.
- Wilson, L. C., Rholes, W. S., Simpson, J. A., & Tran, S. (2007).** Labor, delivery, and early parenthood: An attachment theory perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 505-518.
- Research in Personality*, 35, 78-90.
- Petska, K. S. (2006).** Using personality variables to predict academic success in personalized system of instruction. Retrieved November 14, 2007 from <http://digitalcommons.unl.edu>.
- Premuzic, T., & Furnham, A. (2003a).** Personality predicts academic performance: Evidence from two longitudinal university samples. *Journal of Research in Personality*, 37, 319-338.
- Premuzic, T., & Furnham, A. (2003b).** Personality traits and academic examination performance. *European Journal of Personality*, 17, 237- 250.
- Premuzic, T., Furnham, A., Dissou, G., & Heaven, P. (2005).** Personality and preference for academic assessment: A study with Australian University students. *Learning and Individual Difference*, 15, 247-256.
- Provencher, V., Begin, C., Girouard, M. P. G., Tremblay, A., Boivin, S., & Lemieux, S. (2008).** Personality traits in overweight and obese women: Associations with BMI and eating behaviors. *Ea-*